

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาประเทศถือว่าคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชน ถ้าได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพในปัจจุบันย่อมเป็นพลังที่สำคัญของชาติในอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีสุขภาพดี คือมีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งด้านร่างกายจิตใจ ตลอดจนมีกำลังสติปัญญาสามารถประกอบกิจการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่เด็กจะมีสุขภาพสมบูรณ์ได้นั้น อาหาร เป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต ผู้ที่ขาดอาหารจะมีอาการแสดงต่างวกันตามระยะเวลาของการขาดอาหารและชนิดของอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดสารอาหารในวัยเด็กจะเกิดผลเสียต่อสุขภาพอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่ร่างกายกำลังเจริญเติบโต ร่างกายต้องการอาหารไปสร้างเสริมการทำงานของอวัยวะต่างว โดยเฉพาะการเจริญเติบโตของสมอง ในวัยเด็กสมองจะมีการเจริญเติบโตอย่างมาก การขาดอาหารในระยะนี้จะมีผลเสียต่อสติปัญญาของเด็กเพราะสมองไม่เจริญเท่าที่ควร

จากการสำรวจภาวะโภชนาการของกองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2527:37) พบว่าในปี 2525 ประเทศไทยมีเด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 0-5 ปี) จำนวน 6.4 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นโรคขาดสารอาหารอย่างรุนแรง 128,000 คน ขาดระดับปานกลาง 986,000 คน และขาดสารอาหารเล็กน้อย 2 ล้านคน รวมจำนวนเด็กขาดสารอาหารถึง 3 ล้านคน เนื่องจากเด็กก่อนวัยเรียนมีภาวะทางโภชนาการต่ำในอัตราสูงมาก เด็กเหล่านี้เมื่อเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจึงมาเพิ่มจำนวนนักเรียนที่มีภาวะโภชนา

การทำให้สูงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาวะการขาดสารอาหารใน เด็กวัยเรียนยังเป็นปัญหาสำคัญที่คงค้นหาและให้การช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะการขาดสารอาหารมีหลายประการ ประสงค์ เทียมบุญ (2527:25) ได้กล่าวไว้ว่า มีสาเหตุมากมายที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งกับภาวะโภชนาการ ซึ่งในการวินิจฉัยปัญหาทุพโภชนาการผู้วิจัยมักจะมองข้ามประเด็นหลักที่สำคัญซึ่งเรียกว่า "เชด โมเดล" (Shade Model) ไป อันประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ การเกษตร อาหารที่รับประทานและระดับการศึกษา ซึ่ง 5 ตัวแปรนี้สามารถส่งผลกระทบต่อภาวะโภชนาการในปริมาณมากน้อยแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมชุมชนและสถานภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว ผู้ที่มีบทบาทในการสร้างค่านิยมการปฏิบัติในการรับประทานอาหารของ เด็กวัยเรียน ได้แก่ผู้ใกล้ชิด เช่น บิดามารดาและบุคลากรในโรงเรียน ครอบครัวและโรงเรียน เป็นแหล่งกำหนดพฤติกรรม เจตคติ ความรู้และประสบการณ์ให้แก่ นักเรียน ถ้า นักเรียนได้ฝึกนิสัยการรับประทานที่ไม่ดีจะทำให้เกิดปัญหาการขาดอาหารในเวลาต่อมา(สมจิตต์ นคราพานิช และคณะ 2529:6) เด็กวัยเรียนจะต้องได้รับการเอาใจใส่ในเรื่องโภชนาการให้มาก เพราะคุณภาพและปริมาณของอาหารจะมีผลต่อการเจริญเติบโตของเด็ก ไปตลอดชีวิต เด็กที่บกพร่องทางโภชนาการจะมีรูปร่างเตี้ยขนาดร่างกายเล็กกว่าปกติ เซลล์สมองถูกทำลายและมีผลต่อการทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง(อารีย์ วัลยเสรี, 2522)

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นที่รวมของเด็กซึ่งเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต เด็กเหล่านี้ต้องใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนวันละ ประมาณ 7 ชั่วโมง ในเวลากลางวัน ซึ่งจำเป็นต้องใช้พลังงานจากอาหารในการทำกิจกรรมต่างๆ โรงเรียนจึงต้องมีบทบาทในการจัดอาหารสำหรับนักเรียนและมีส่วนรับผิดชอบเกี่ยวกับสุขภาพของนักเรียน โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนจึงเป็นโครงการที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อช่วยลดปัญหาการขาดแคลนอาหารในกลุ่มเด็กวัยเรียนและเป็นการยกระดับภาวะโภชนาการให้แก่ นักเรียน ทั้งยัง เสริมสร้างสุขนิสัยในการบริโภคอาหารซึ่งเป็นสื่อสำคัญนำไปสู่ภาวะโภชนาการที่ดีของนักเรียนอีกด้วย

กรุงเทพมหานคร ได้จัดตั้ง โรงเรียนประถมศึกษาขึ้น เพื่อสนองนโยบายการศึกษาภาคบังคับสำหรับเด็กที่ขาดแคลนที่เรียนและ ได้จัดให้มีโครงการอาหาร

กลางวันในโรงเรียนมานาน โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2520 ปัจจุบันมีโรงเรียน
 ที่จัดโครงการอาหารกลางวัน 426 แห่ง ซึ่งครอบคลุมนักเรียน 33,638 คน
 (สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร มทบ.) เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหาร
 กลางวันในโรงเรียน ด้วยความปรารถนาที่จะให้เยาวชนไทยทุกคนมีโอกาสที่จะ
 เติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติต่อไป นักเรียนชั้นประถม ปีที่ 6 ใน
 โรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้รับความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติในการรับ
 ประทานอาหารมาตั้งแต่ชั้นประถม ปีที่ 1 และโรงเรียนได้มีการจัดโครงการ
 อาหารกลางวันในโรงเรียน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติในการ
 รับประทานอาหารมาเป็นระยะเวลา 6 ปี จึงอาจจะกล่าวได้ว่าโครงการอาหาร
 กลางวันเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อภาวะโภชนาการและการปฏิบัติในการรับประ
 ทานอาหารของนักเรียน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่าโครงการอาหาร
 กลางวันที่รัฐต้องใช้งบประมาณของประเทศจำนวนมากจัดขึ้นเพื่อเป็นบริการแก่
 เยาวชนของประเทศนั้น มีผลต่อการพัฒนาการปฏิบัติในการรับประทานอาหารและ
 ภาวะโภชนาการของนักเรียนอย่างไร ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์
 ระหว่างการปฏิบัติในการรับประทานอาหารและภาวะโภชนาการของนักเรียนใน
 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน
 ในโรงเรียน" เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดโครงการอาหาร
 กลางวันให้มีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติในการรับประทานอาหารและ
 ภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่
 มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติในการรับประทานอาหารและภาวะโภชนาการ
 ของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครที่ได้รับบริการอาหาร
 กลางวัน
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติในการรับประทานอาหาร
 และภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพ-
 มหานคร ที่ได้รับบริการอาหารกลางวัน

ขอบเขตการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนเท่านั้น
2. ภาวะโภชนาการของนักเรียนที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการตรวจวัดด้วยวิธีแอนโทรโปเมตริก เมสเชอร์เมนต์ (Anthropometric Measurement) ซึ่งประกอบด้วยส่วนสูง น้ำหนักตัว ความหนาของไขมันใต้ผิวหนังบริเวณไตรเซ็ป (Triceps Skin Fold) และเส้นรอบวงของกึ่งกลางต้นแขน (Left Mid Arm Circumference) แล้วคำนวณหาเส้นรอบวงกล้ามเนื้อต้นแขนด้วยสูตร

$$C_1 = C_2 - \pi S$$

เมื่อ C_1 = เส้นรอบวงกล้ามเนื้อต้นแขน

C_2 = เส้นรอบวงของกึ่งกลางต้นแขน

S = ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (WHO, 1966)

3. การปฏิบัติในการรับประทานอาหาร ผู้วิจัยศึกษาจากคำตอบแบบสอบถามเรื่องการปฏิบัติตนในการรับประทานอาหาร ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สร้างขึ้น

สมมุติฐานของการวิจัย

การปฏิบัติในการรับประทานอาหารและภาวะโภชนาการของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวันมีความสัมพันธ์กัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. นักเรียนทุกคนที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ปฏิบัติในการรับประทานอาหารจริงตามที่ตอบแบบสอบถาม
2. เครื่องมือที่ใช้วัดภาวะโภชนาการของนักเรียนด้วยวิธีแอนโทรโปเมตริก เมสเชอร์เมนต์ (Anthropometric measurement) เป็นเครื่องมือที่มีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้
3. การจัดระดับภาวะโภชนาการในการวิจัยฉบับนี้คัดแปลงมาจากเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก โดยจัดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ภาวะโภชนาการปกติ

(>90) และภาวะโภชนาการต่ำกว่าปกติ(<90) ผู้ที่จะได้รับการจัดอยู่ในกลุ่มภาวะโภชนาการปกติ จะต้องมียาคัดชี้ภาวะโภชนาการมากกว่า 90 ทั้ง 4 รายการคือน้ำหนักส่วนสูง ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง ความยาวเส้นรอบวงกึ่งกลางต้นแขน และความยาวเส้นรอบวงกล้ามเนื้อแขน (มนต์ชัย ชาลาประวรัตน์)

คำจำกัดความในการวิจัย

การปฏิบัติในการรับประทานอาหาร หมายถึง การปฏิบัติเกี่ยวกับการรับประทานอาหารในโรงเรียนสหวิทยาและมารยาทในการรับประทานอาหาร การเลือกหรือไม่รับประทานอาหารบางอย่าง และปริมาณอาหารที่นักเรียนรับประทาน

ภาวะโภชนาการ หมายถึง ภาวะการเจริญเติบโตทางร่างกายที่เกิดจากการบริโภคอาหารโดยประเมินด้วยการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงพร้อมทั้งการวัดความหนาของไขมันใต้ผิวหนังบริเวณ ไทรเซ็ป (Triceps) เส้นรอบวงกึ่งกลางต้นแขน เพื่อคำนวณหาเส้นรอบวงกล้ามเนื้อต้นแขน แล้วนำไปเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐานขององค์การอนามัยโลก ที่รวบรวมโดยเจลิฟฟ์ (Jelliffe, 1966)

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชายและนักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุง เทพมหานครที่อยู่ในโรงเรียนที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน ไม่รวมเด็กที่มีความพิการหรือป่วย เป็นโรคที่มีผลต่อภาวะโภชนาการและ เด็กที่อ้วนผิดปกติ

โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี โดยมีครูและนักเรียนร่วมกันจัดทำและจำหน่ายในราคาถูกหรือให้ฟรีบางส่วน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527 : 24, 31 - 32)